

Arno Gajger

Dobro nam ide

Prevela s nemačkog
Dušica Milojković

■ Laguna ■

Naslov originala

Arno Geiger

ES GEHT UNS GUT

Copyright © Carl Hanser Verlag München 2005

Translation copyright © za srpsko izdanje 2017, LAGUNA

Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Izdavanje ove edicije omogućeno je uz podršku Evropske komisije. Ova publikacija odražava samo poglede autora i Evropska komisija ne može se smatrati odgovornom za korišćenje bilo kojih informacija sadržanih u ovoj knjizi.

PROMETHEUS

Knjiga 3

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Dobro nam ide

Sadržaj

Ponedjeljak, 16. april 2001.	9
Utorak, 25. maj 1982.	19
Sreda, 18. april 2001.	52
Subota, 6. avgust 1938.	62
Nedelja, 29. april 2001.	94
Utorak, 1. maj 2001.	102
Bela nedelja, 8. april 1945.	104
Sreda, 2. maj 2001.	133
Utorak, 12. maj 1955.	144
Četvrtak, 3. maj 2001.	185
Ponedjeljak, 7. maj 2001.	190
Subota, 29. septembar 1962.	193
Utorak, 22. maj 2001.	226
Četvrtak, 31. decembar 1970.	236
Četvrtak, 31. maj 2001.	275

Petak, 1. jun 2001.	.283
Petak, 30. jun 1978.	.288
Petak, 8. jun 2001.	.326
Četvrtak, 14. jun 2001.	.334
Ponedeljak, 9. oktobar 1989.	.340
Sreda, 20. jun 2001.	.373
<i>O autoru.</i>	.391

Ponedjeljak, 16. april 2001.

NIKAD NIJE razmišljao o tome šta znači da nas mrtvi nadžive. Na tren zabacuje glavu. Još uvek žmureći, ponovo vidi sebe pred zaglavljanim vratima tavana kako osluškuje muklo pištanje i gugutanje što dopire kroz drvo. Čim je došao, još u subotu, palo mu je u oči da na prozoru ispod zapadnog zabata nema stakla. Tu neprestano uleću i izleću golubovi. Nakon izvesnog oklevanja, baca se ramenom o vrata, koja pri svakom udarcu popuštaju za nekoliko santimetara. Istovremeno, pištanje i lepet krila iza njih se pojačavaju. Posle kratke i prodorne škripe šarki, koja na tavanu izaziva pravi metež, vrata su otvorena toliko da Filip može malo da proturi glavu. Mada svetlo nije baš najbolje, jednim pogledom uspeva da shvati čitave razmere užasa. Na desetine golubova koje su se tu gnezdile prekrile su pod izmetom, do članaka, do kolena, sloj na sloj, kao kamata na kamatu, izmet, kosti i larve insekata, miševi, paraziti, bacili kojekakvih bolesti (TBC?, salmonela?). Odmah je povukao glavu, zalupivši vrata za sobom, i više puta se uverio da je čvrsto navukao rezu.

Johana stiže iz televizijskog studija, koji poput nasukanog broda leži na obližnjem brdu Kiniglbergu, iznad Hicinškog groblja i strogo osmišljenog kompleksa vrtova zamka Šenbruna.

Starinski bicikl, koji joj je Filip prepustio još pre nekoliko godina, naslanja na kontejner za smeće koji je jutros stigao.

– Donela sam doručak – kaže – ali prvo hoću da me provedeš kroz kuću. Hajde, pokreni se.

On zna da to nije samo trenutna opomena već i opšti zahtev.

Filip sedi na stepeništu pred glavnim ulazom vile koju je nasledio kad mu je zimus umrla baka. Suženih očiju odmerava Johanu, a zatim navlači cipele. Palcem i kažiprstom nehajno (demonstrativno?) baca opušak u još uvek prazan kontejner i kaže:

– Do sutra će biti pun.

A onda ustaje i kroz otvorena vrata kreće u predvorje, pa na stepenište, preširoko u poređenju s onim što se smatra uobičajenim. Johana dlanom više puta prelazi preko starog, od porozne legure izlivenog topovskog đuleta na donjem kraju rukohvata kojim je stepenište oivičeno.

– Odakle je ovo? – raspituje se Johana.

– Mnogo me pitaš – kaže Filip.

Ali nemoguće je da baba i deda imaju topovsko đule na gelenderu, a niko živ ne zna odakle im.

– Zato što i inače nismo baš mnogo pričali.

Johana ga odmerava:

– Ti i tvoja prokleta nezainteresovanost.

Filip se okreće na drugu stranu i ide levo, do velikih dvo-krilnih vrata koja otvara. Ulazi u dnevnu sobu. Johana ide za njim i mršti nos zbog zagušljivog vazduha u polumračnoj

prostoriji. Da bi sobi dao malo prijatniji izgled, Filip sklanja zavese i otvara dva prozora. Na svetlu, koje je naglo nahrupilo, nameštaj kao da se pomalo naduo. Johana odlazi do sata s klatnom, koji visi iznad pisaćeg stola. Skazaljke stoje na dvadeset do sedam. Uzalud osluškuje ne bi li čula kucanje, pa pita da li sat još uvek radi.

– Odgovor te neće iznenaditi. Pojma nemam.

Ne može da joj kaže ni gde se nalazi ključić za navijanje sata, mada pretpostavlja da će se setiti mesta na kome ga je deda čuvao, samo ako o tome bude dovoljno dugo mislio. On i njegova sestra Sisi, kojoj su od nasleđa pripala dva životna osiguranja i udeo u fabrici šećera u donjoj Austriji, sedamdesetih godina su ovde proveli dva meseca, tokom leta nakon majčine smrti kad je to bilo jedino rešenje. Dedino ministarstvo je tada već odavno bilo u tuđim rukama, a deda je danima išao naokolo isprazno se razmećući. Sedokosi starac koji je svoje satove navijao svake subote uveče, a taj ritual je izvodio kao predstavu kojoj su unuci smeli da prisustvuju. Baš kao da je u starčevoj moći da potpomogne ili omete proticanje vremena.

Filip posmatra dve fotografije okačene levo i desno od sata s klatnom, takođe iznad pisaćeg stola. Johana za to vreme otvara kućište sata i zaviruje unutra (baš kao što bi mačka zavirila u mračni otvor čizme). Nakon toga otvara manje fioke pisaćeg stola.

– Ko je to? – pita u međuvremenu.

– Ovo desno je ujka Oto.

O levoj fotografiji ne kaže ništa jer Johana to sigurno već zna. Ipak uzima fotografiju sa zida da bi je izbliza pogledao. Na njoj je njegova majka 1947, sa jedanaest godina, kraj seta za snimanje filma *Dvorski savetnik Gajger*, posmatra

Dunav kako teče. Nekakav izletnički brodić plovi uzvodno, ostavljajući za sobom gust dim dizel-motora. U pozadini, Valtraud Has* uz citru peva *Marijandl-andl-andl***

– Da li je tvoja majka i kasnije htela da bude glumica? – pita Johana.

– Bio sam suviše mali kad je umrla da bih s njom mogao o tome da razgovaram.

A ne zna ni koga drugog je trebalo da pita jer ga otac samo začuđeno gleda, a on nema dovoljno odlučnosti da nastavi da insistira, verovatno zato što uopšte i ne želi da insistira. Previše mu je neprijatno što o majci ne zna gotovo ništa. Svako razmišljanje o tome samo je krpež, hvata ga potištenost kad sebi predstavi utrošak mašte koji bi bio neophodan da se izmisli kako je *moglo* dalje da bude.

Briše tu misao i izgovara glasno, kako bi i Johana mogla da čuje:

– Meni se ipak čini da su sve one bile pomalo glumice. Sve su bile taj tip, nalik na Valtraud Has, plave, zgodne i optimistične. Samo muškarci nisu bili kao muškarci iz domaćih sentimentalnih filmova***. Pretpostavljam da je to bilo posebno tragično.

– A dalje?

– O tome sam ti već odavno sve rekao. Brak mojih roditelja nije bio ono što se naziva srećnim. Dalje je bilo prilično šugavo.

---

* Austrijska glumica i pevačica starije generacije. (Prim. prev.)

** Marijaninica, ica, ica – ime glumičine ćerke u filmu. (Prim. prev.)

*** Nem.: *Heimatfilm*, doslovno zavičajni film – filmski žanr koji je na nemačkom govornom području bio veoma popularan od dvadesetih godina pa do kasnog posleratnog perioda. Radnja se odigrava u „neiskvarenim“ planinskim predelima Nemačke, Švajcarske i Austrije, zaplet je uvek sentimentalne prirode, a dobro, ljubav, pravda i prijateljstvo na kraju obavezno pobeđuju. (Prim. prev.)

Pravi pauzu i za to vreme koristi priliku da Johanu zagri oko vrata. Mislim da bi bilo izrazito besmisleno da ovde nešto pokušavam da nadoknadim. Više volim da razmišljam o vremenu.

Filip ljubi Johanu, koja se ne opire, ali mu i ne uzvraća.

O današnjem vremenu, koje Johana donosi u svojoj kosi, o vremenu predstojećih dana, koje bi moralo da se odgonetne iz formula, tabela i kompjuterskih simulacija u njenoj torbi.

– O vremenu, umesto o ljubavi, umesto o zaboravu, umesto o smrti.

– Ništa drugo ti ne pada na pamet? – pita Johana, koja je meteorolog po zanimanju, smeškajući se i milostivo-nemilostivo odmahujući glavom. A pošto je to nešto što je Filipu kod nje poznato, na trenutak oseća da joj je bliži. Takođe smeškajući se, ali kiselo, sleže ramenima kao da se izvinjava što nema, ili neće, da joj ponudi ništa bolje.

– Ali šta ja to pričam – dodaje Johana – tvoj poznati nedostatak ambicije nije ništa novo.

S druge strane, Filip je već često pokušavao da joj objasni da na to ne gleda iz pravog ugla. Na kraju krajeva, nije on kriv što su propustili da mu blagovremeno oslade porodicu.

– Svojom porodicom se bavim tačno u onoj meri u kojoj smatram da mi to prija.

– Liči na nultu dijetu.

– Na šta god da ti liči.

Fotografiju na kojoj je majka kao devojčica vraća nazad na zid, nagoveštavajući time da bi voleo da obilazak kuće nastave u nekoj drugoj sobi.

Kreće ka vratima. Kada se osvrne ka Johani, vidi je kako odmahuje glavom. S neodobravanjem? Frustrirano? Pa, iz sopstvenog iskustva poznato mu je da ponekad nema svrhe

govoriti. Kao da se obraćaš zidu. – Prosto progutaj to – misli. Johana ga netremice posmatra, a zatim pita da li bi mogao da joj pokloni sat s klatnom.

– Nemam ništa protiv.

– Da li ti je možda ipak stalo do te stvari?

– Nije. Samo nije mi stalo čak ni da ga poklonim.

– Pa, onda neka ga. Gospode bože, nisam toliko zapela da ga dobijem.

– Zato što već imaš jedan.

– Zato što jedan već imam, potpuno tačno.

Pa onda opet stepenište, soba za gospodu, soba za šivenje, veranda, stepenište, stepenice prekrivene tepihom, dve šake koje površno glačaju topovsko đule, koje bi u svakoj pristojnoj porodici označavalo tačku do koje sećanje može da dopre.

Ono što Filipu sada pada na pamet jeste da ga je baka prilikom jednog od njihovih malobrojnih susreta opomenula da će ga sledeći put kad bude nevaspitan staviti da sedne na to topovsko đule i poslati nazad Turcima. Pretnja koja mu je jasno ostala u sećanju, a uz nju čak i ton i zvuk bakinog glasa.

Idu na gornji sprat, sa zaostalim ukusom prepirki u ustima, obilaze ga površno i bez mnogo priče, što jedno pred drugim opravdavaju time da su ogladneli. Dakle, vraćaju se dole. Johana mu u kuhinji pomaže da raščisti sto, koji još uvek izgleda onako kako ga je Filip zatekao, uključujući i trule jabuke s poplavelom kožom. Johana zatim ipak insistira da doručkuju napolju, na stepeništu pred glavnim ulazom. Tamo je u međuvremenu postalo još toplije (u tom čudnovato blagorodnom okruženju vila i praznih pločnika). Johana sebi ipak donosi jastuče za sedenje. I tako sede, Filip ispruženih, Johana skupljenih nogu, a Filip pokušava da odbojan utisak koji je tokom obilaska stvorio ublaži pričom

o napola istrunulim stolicama postavljenim na više mesta duž baštenskog zida. Vrlo misteriozno. Po jedna stolica za svako susedno dvorište, kako bi moglo da se gleda preko. Filip joj priča koliko meda i koliko vrsta domaće marmelade ima u podrumu.

– Ne volim marmeladu – duri se Johana, kojoj više nije do priče.

Pljucka koštice maslina u kontejner. Kad god pljune, oslušne zvonki odjek zvuka koji nastaje prilikom udara koštice o neravni metal. Filip je, međutim, prepun nemira koji neće da prizna. Vreme mu prolazi u posmatranju golubova koji lete ka umetničkim spomenicima glavnog grada Austrije, ili se pak vraćaju na tavan koji odnedavno pripada njemu. Vrlo živ promet.

– Ludilo – mrmlja nakon izvesnog vremena.

Pa još jednom, klimajući glavom:

– Ludilo. Baš je uvrnuto, je l' da?

NEŠTO KASNIJE Johana se pozdravlja i kreće. Ljubi Filipa, već sa štipaljkom za veš na desnoj nogavici, i objavljuje da ovo s njima ne može više ovako da se nastavi.

– Tipično – dodaje pošto ju je Filip pogledao kao da hoće nešto da odgovori, ali zatim nije rekao ništa. – Nema odgovora, znači da nema ni interesovanja, isto kao i za tvoju rodbinu.

– I o tome smo, znači, već popričali.

Ne uviđa na šta se Johana zapravo žali. Ipak je ona ta koja ne uspeva da se odvoji od Franca. Ona je i ta koja s izvesnim ponosom tvrdi kako živi u jednom od najbolje održavanih propalih brakova u Beču. Šta će mu ljubavnica

koja na svakom drugom sastanku ne spava s njim. To je pak ono što Filip prebacuje Johani.

Ona podrugljivo podiže obrve, oprašta se još jednom, ovog puta bez poljupca, kao da time hoće da povuče onaj malopredašnji poljubac. Hoće da krene, ali Filip joj tog trenutka podiže zadnji točak bicikla, hvatajući ga za korpu, tako da Johana pedale okreće uprazno. Vožnja je laka i bez putokaza, bez početka i kraja, na najstabilnijem drumu koji je moguće zamisliti. Uvek samo pravo. Nema greške. Filip ne mari što se Johana buni:

– Puštaj! Puštaj, bre, idiote!

Ne pušta je, a ritam kojim okreće pedale oseća kao udarce bila u dlanovima.

– Kakvo lepo putovanje u mestu! Nikad se neće doznati kuda!

Johana zvuči izbezumljeno.

– Pusti me! – vrišti. – Idiote jedan!

Gleda u njenu zadnjicu koja se miče levo-desno. Misli, misli na mnogo toga. Misli na njeno telo, na to da se ni ovog puta nisu kresnuli i da tapkaju u mestu, ako ne oboje, on svakako.

– Ali pogledaj! Kako su prazni drumovi, imanja, železničke šine! Ruke, džepovi, dani!

– Moram da stignem na vreme! Moram da isečem slike vađenja šargarepa! Za večernju vremensku prognozu! To što radiš nema nikakve svrhe! Razmišljaj o vremenu! Gospode bože! Samo nemoj da preteraš! A mene puštaj! Puuuštaaaaj!

Ako si nešto preduzeo, smatra Filip, ne smeš se toga držati po svaku cenu, koliko god ti teško padalo da odustaneš. Stoga spušta zadnji točak i snažno gura Johanu, trčeći iza nje. Ona gotovo gubi ravnotežu i mora više puta da ispravlja bicikl. Poštarka se sklanja u stranu kad Filip i Johana skrenu

na ulicu kroz otvorenu kapiju. Ali Johana zapravo zvoni samo njemu.

– Dođi mi opet! – viče kad više ne može da održi korak s biciklom. Maše joj. Žbice na točkovima blistaju na suncu. Johana zvoneći skreće u prvu bočnu uličicu i nastavlja da zvoni, dok Filip uzima cigaretu i razmišlja zašto ga je uopšte posetila. Zašto? Zašto, zapravo? Ne dolazi ni do kakvog zaključka. S jedne strane, neće da gaji lažnu nadu (ona ga smatra slatkim, ali i bezazlenim, i zato se jednom već odlučila za drugoga). S druge strane, neće da bude neučtiv (ima on druga posla nego da bude neučtiv u ponedjeljak, po lepom vremenu). Stoga se vraća i opet seda na stepenište pred ulazom, iznad bakine nagomilane pošte, koja nastavlja da pristizhe mada je primalac već nedeljama mrtav, i u mislima menja temu.

U svojoj glavi crta izmišljenu školsku fotografiju, s četrdesetoro dece u klupama – sve sami šestogodišnjaci i sedmogodišnjaci, koji ne spadaju zajedno ni po godinama u kojima su rođeni, ni po mestima na kojima su odrasli. Jedan od dečaka je kao odrastao otišao u Drugi austrijsko-turski rat, borio se i za uspomenu doneo topovsko đule. Drugi u redu kraj vrata je Filipov otac, još uvek s mlečnim zubima. U istom razredu sedi i njegova majka kao devojčica. Jedan od njih će kasnije postati uspešan rvač, Albert Štrouhal. Drugi, Jurij, sin je sovjetskog komandanta grada. Filip ide kroz redove i pita se: šta li je bilo s njima, sa svim tim mrtvima kojih je iz dana u dan sve više? S devojčicom s kivicama, maleckom, koja je poput druge dece bele ručice položila na klupu pred sobom? Nikad se nije usuđivala da pita da izađe kad joj se ide u ve-ce. Zove se Alma. Kao mlada žena udala se za pravnika koji je radio u upravi elektrana, a kasnije je postao ministar. U tom braku rođeno je dvoje dece. Jedno

od njih, dečak, poginulo je 1945, sa četrnaest godina, u bici za Beč. Mlađe dete, devojčica, nakratko se pojavilo u filmu *Dvorski savetnik Gajger*, čiji su autori Hans Mozer i Paul Herbigier. I devojčica je jedna od slatkih učenica. Na fotografiji sedi u drugom redu kraj zida. Veoma mlada se odlučila za šest godina starijeg momka i zbog toga se posvađala s roditeljima. A momak? Njega smo već videli, takođe kraj vrata, u klupi iza nje. Fin momak, mada ne baš prikladan za brak. Kao mladić je izmišljao društvene igre i bankrotirao, mada je jedna od njegovih igara bila veoma uspešna: *Ko poznaje Austriju?*

A ovaj tu, u prvoj klupi u redu do prozora: to sam ja. I ja sam jedan od njih. Ali šta da kažem o sebi? Šta da kažem o sebi pošto sam mislio o svima drugima i pritom nisam postao nimalo srećniji.

Utorak, 25. maj 1982.

U POLUSNU postaje svesna da tama polako curi napolje, dok se istovremeno u veliku sobu prepunu tamnog nameštaja uvlači sve više svetlosti. Bilo bi praktično imati neki automatski uređaj pomoću kog bi prozor mogao da se otvori iz kreveta: napolje s ustajalim vazduhom, tom mešavinom ljudskog daha, mirisa dušeka od konjske dlake i jako zagorelog mleka. Kad je pre tri dana bila u Kalkvangu s kulturno-umetničkim društvom, njen muž je osam sati kuvao pola litra mleka. Kad se vratila, Alma je mleko zatekla nataloženo u crnim grozdovima po šporetu i loncu, a osim što joj je trebalo mnogo truda i vremena da žicom i sredstvom za ribanje očisti šporet (lonac je odmah otišao u đubre), pretpostavlja da ni miris neće baš tako brzo nestati iz sveže okrečene kuće. Ona sama ga danas možda više neće opažati, moguće je. Jer se navikla. Ali svako ko uđe u kuću osetiće taj miris, karakterističan za staračka domaćinstva. Toga se pribojava. Dobro, možda je preveliki pesimista, možda je preosetljiva jer joj te stvari vraćaju u svest činjenicu da će tome jednom morati da dođe kraj. Grickalica za nokte u frižideru, prljava potkošulja, koju je Rihard trebalo

da svuče, ispod čiste koju je prosto navukao preko nje. Pica u rerni zajedno s plastičnim omotom. Zapravo bezopasno. A ipak: to joj deluje zastrašujuće, jezivo, jer mora da pretpostavi da će biti i gore. Rihard će je jednog trenutka upitati da li je *Vuk i sedam jarića* priča o čedomorstvu. Njen otac je pred kraj radio takve stvari. Ili će, što je Alma doživela prilikom posete staračkom domu, početi da kukuriče kad vidi da to radi pevac na televiziji. Samo čekaj, takvih stvari će sigurno biti. I to ubrzo. Nemirno se prevrće u krevetu. Nakon više nezadovoljavajućih pokušaja da nađe udobniji položaj, ostaje da leži napola na stomaku, desne ruke savijene nad glavom, s levom preko grudi, s prstima na grlu i na desnom uhu i čebetom između nogu da joj se butine ne bi dodirivale. Almin obraz počiva na rubu kreveta, napola na ivici, da bi na licu osetila malo prohladnog vazduha pod krevetom. Samo još nekoliko minuta. Samo čekaj.

To.

Godišnjica je venčanja njene ćerke Ingrid, a istovremeno je i godišnjica smrti njene majke. Tek kad je na pogrebu, na provizornom drvenom krstu videla urezanu godinu smrti i rođenja, Alma je shvatila da joj je majka poživila skoro sto godina. Sto godina. Čovek mora da pusti da mu to prođe kroz glavu. Almina majka je kao dete gledala kako njen otac, Almin deda, radi kraj staklene kugle kako bi pojačao svetlost; danas to više niko ne može ni da zamisli. Igrala se kraj reke Vin, čiji tok još uvek nije bio regulisan, tamo gde danas prolazi podzemna železnica, a u blizini Karlovog trga na putu do posla prelazila je Elizabetin most, ukrašen kipovima koji su u međuvremenu prebačeni u dvorište Gradske većnice s lučnim svodovima. Ponekad joj je pričala o šivačkoj mašini na nožni pogon, na kojoj je kao devojka učila da šije. Ta mašina je u ono vreme bila takoreći nekakvo čudo. Almina

majka je do posljednjeg dana s mnogo ponosa pokazivala kombinezon koji je na njoj sašila, u vreme kad su ljudi već bacali atomske bombe i zemlju gledali iz svemira.

– Gadno je to – uzdiše Alma poluglasno, kao da joj sama misao ne bi bila dovoljna.

Alma je svojim očima gledala kako kod njih dolazi jedan od onih seljaka koji su po gradu skupljali đubre za svoje njive. Zvonio je velikim mesinganim zvonom, a majka bi strčala dole sa smrdljivom kofom punom đubreta. Seljak je bio prost čovek, a majka mu je uvek davala dve cigarete da bi joj ispražnjenu kofu polako dodao s kola, umesto da je prosto baci na pločnik. Bong! Od tog događaja deli je sedam decenija, bolje reći – sedam decenija je otada proteklo jer ono *deli*, zvuči kao da je reč o nekoj prepreci kroz koju bi se moglo proći i vratiti se po ono što je tada bilo. Alma ove godine puni sedamdeset pet godina, a Rihard uskoro slavi osamdeset drugi rođendan. Zna ona da se to može različito tumačiti jer bi mnogi sebi čestitali ako uopšte imaju izgleda da dožive te godine. Ali kad ste već stigli dotle, i ostavili za sobom taj osamdeseti rođendan koji drugi mogu samo da priželjkuju, pomisao na one koji su gore prošli slaba je uteha jer vam sopstveni život zbog toga nije lakši.

Otkad ga glava ne služi više baš najbolje, Rihard je i telesno primetno oronuo. Onim manje neprijatnim pratećim pojavama starenja, koje su već dugo uočljive, njegova zaboravnost je oduzela šarm i pretvorila ih u nešto iskrivljeno i zborano. Kad hoda, Rihard vuče noge i kolena mu klecaju i uvek mora dobro da gleda kuda ide, kao da bi usred svakog koraka mogao pasti. Za Riharda smrt više ne označava konačno odredište kome se postepeno teži, već opasnost u neposrednoj blizini, s kojom računa kad pravi planove koji sežu dalje od nekog doglednog vremena. Ako trenutno nije

zaboravio upravo to (uz mnoge druge stvari koje njegova zaboravnost pogađa), Rihard ima jedan novostečeni osećaj vremena za ono što mu u budućnosti predstoji. Kao da za izračunavanje godina koje su mu preostale važi ono dečje pravilo računanja: što se ne može izbrojati na prste jedne ruke, neodređena je veličina i nije vredno razmišljanja. Jedan, dva, tri, četiri, pet, ako se dobro oseća, ili unazad, četiri, tri. U svakom slučaju, ne ide baš daleko.

Alma po osećaju zna da je to red veličina u kom Rihard razmišlja. A mada on tu temu uporno izbegava, ona u najmanju ruku jednako dobro zna i da taj preostali period za Riharda ne predstavlja povod za radost i veselje – kako u pogledu trajanja, tako ni kada je reč o kvalitetu – već pre jedan od razloga zbog kojih mu je ujutro tako teško da ustane iz kreveta. Alma bi volela da zna šta Rihard radi sve vreme u svojoj sobi, da li ga opsedaju slične misli kao i nju. Ali najverovatnije nema snage ni za šta, osim da zuri u plafon i priželjkuje da sve najednom postane bolje: da se sve vrati. Ako samo budem dovoljno čvrsto verovao, sve će se vratiti. Alma, koja nikad nije volela dugo da spava, i dalje relativno rano počinje dan. Voli kad kuću i baštu četiri sata ima samo za sebe. Sa svim njihovim šumovima, mirisima, uspomenama – na godine kad je išla u osnovnu školu, gde su i najmanjoj deci čitali klasike: *Ljudi prolaze jedni kraj drugih, čovek ne vidi tuđ bol*. Ili već tako nekako. Takve stvari joj padaju na pamet ujutro. Smatra da jutarnje misli umeju da je ponesu prilično daleko. Dalje od onih večernjih. Mora da prizna da je to jedan od razloga koji je odvrćaju da Rihardu ujutro pomogne da ustane, ma koliko joj to ponekad delovalo jadno.

Seda i izvlači noge ispod pokrivača. Obema rukama se hvata za ivicu kreveta i tu ostaje zgrčena, s glavom duboko

---

uvučenom među ramena, pogleda oborenog u krilo preko kog se razvukla spavačica sa sitnim plavim cvetićima. Malo posedi, pa onda uzme jutarnji ogrtač s naslonjače, sklanja sedu kosu s lica, oblači se, prilazi prozoru i otvara ga. Dve ptice preleću preko neba koje izgleda kao da nad njim vise oblaci dima. Lete ka zapadu, ispred dana što sviće. Alma gleda za njima. A onda u širokom luku spušta pogled na vrt, na pčelinjak, gde će kroz jedan sat početi s poslom. Vremenska prognoza obećava opšte poboljšanje. Polako se razdanjuje. Na nekim mestima od sunca pocrnele daske od kojih je pčelinjak načinjen tokom noći su upile još više tame. Ali bledotirkizni prozorski kapci kraj vrata i puzavice na krovu od crvenog crepa već svetlucaju na svetlu bistrom poput vode, koje dalje, u krošnjama drveća, polako gubi boju. A onda opet pčelinjak, nezgrapan, krut pod granjem koje šušti i poseže za njim, bočni profil mu ima oblik slova Pi, pomalo iracionalan, kao i sam taj broj. Alma razmišlja kako joj ta drvena kućica sa šest pčelinjih rojeva neprestano iznova zadaje posla tokom nedelja i meseci: baš zapanjujuće.

Juče je u listu namenjenom pčelarima pročitala najnovija saznanja o sprečavanju rojenja.

Ali poklopljene ćelije saća u košnicama koje imaju taj problem već su se izlegle i to joj nije mnogo pomoglo. Sem toga, preporučuju se samo nasilni metodi. Ubijanje matica. Zatvaranje matica, bilo u košnici ili pomoću rešetkice koja zatvara otvor za izletanje. Sve sami predlozi koje svi već godinama ponavljaju, ali koji se u ono doba kad se Alma učila pčelarstvu nikada nisu spominjali. Alma je tada godinama imala jedva i jedan roj, što znači da ima i pčela čiji je nagon za rojenjem manji jer nemaju tu sklonost.

Alma bi baš volela da opet ima te pčele.

Stoji u kupatilu i pere zube, pere ruke i umiva se hladnom vodom, sređuje kosu. Posmatrajući blede jutarnje boje na svojim usnama, ne može a da ne pomisli da se pri radu s pčelama i dalje oseća kao kad je bila mlada. Nasuprot tome, kad vidi svoje lice u ogledalu, uvek se pomalo sneveseli, i nema te misli koja može da se odupre zaprepašćenju što se među svim ovim borama i boricama ne raspoznaje gotovo ništa od one mlade žene koja je Alma nekad bila. Na fotografijama se još i vidi, što je zanimljivo. Ako sasvim određene fotografije poređa jedne kraj drugih, u nizu, to deluje poput snimaka koji dokumentuju postepeno napredovanje rada na nekoj građevini. Uveče u pet sati: klik, klik, klik. Ali pred ogledalom? Ništa. Pred ogledalom? Zar sam to *ja*? Ali da. Da, da, da. Vidi se. E pa lepo: pred ogledalom, tu mora da prizna poraz. Tu joj se prikrada žalosno osećanje da je za nešto prevarena, za nešto što je nekad bila, a što sad više ne može da nađe. Zanimljivo je kako to ne prestaje da zaokuplja čoveka. Da je po njenom, u jednom trenutku je trebalo da nastupi faza u kojoj se miri i odriče traženja kompromisa s neprestanim pogoršanjima. Stavljanje šminke, međutim, nije nešto stabilno i ne čini istinu ništa podnošljivijom, ali ipak sprečava nastanak navike i omogućava stalno obnavljanje jutarnjeg užasa. Rihard je pre nekoliko godina rekao nešto što Alma nije slučajno zapamtila: da je čoveku da bi bio srećan neophodno da stvari vidi lepšim nego što zapravo jesu, i da je to sposobnost koja s godinama ne samo da se gubi već se postepeno pretvara u svoju suprotnost.

Tako je prosto.

Želi da joj se vrate svi oni trenuci u kojima se Rihardu divila. Neće ih biti još mnogo. U poslednje vreme stiže samo udarac za udarcem. Često više ne može ni da poveruje da bi muškarac s kojim živi pod istim krovom trebalo da bude

onaj čijom pameću je u mladosti bila zadivljena. *Rimljanin*, tako su ga njegovi drugovi zvali. Tada se činilo da je život beskrajno dug. Radovali su se danima koji će doći i očekivali su. Ali šta zapravo? Šta su to očekivali? Više čak i ne zna. A sad? Često joj je izgledalo i izgleda joj kao da to što su očekivali zapravo nije bilo ništa.

POČETKOM prošle nedelje, dok je Alma spremala štrudlu s mileramom (Rihard je počeo da jede toliko slatkog da više i ne zna šta je kiselo), došao je kod nje u kuhinju i požalio se da mu se polomila zubna proteza.

– Pokaži mi – kaže mu ona.

Rihard spremno vadi gornju vilicu i pruža joj.

Rihardu je 1955, zbog zagnojenog kutnjaka, propala proslava prilikom potpisivanja Državnog ugovora.* Nema ga nigde na zvaničnim fotografijama i filmovima. U velikom nezadovoljstvu zbog ovog vizuelnog odsustva, kojim je lišen svog udela u *istorijskom uspehu*, a i zato što su mu se nakon vađenja tog kutnjaka zagnojila još dva zuba, Rihard je odlučio da će ga proteza spasti daljih nedaća ove vrste. Mada je Alma smatrala da je takva reakcija umnogome (zapravo u svakom pogledu) glupa, muža nije mogla da odvрати od već donete odluke. Tokom samo jedne posete zubaru, koja je potrajala do ponoći, Rihardu su povadili sve zube iz obe vilice. Kako se doznaje iz pouzdanih izvora, pritom je više puta padao u san, mada je vađenje bilo bolno. Asistentkinja

---

* Austrijski državni ugovor potpisan je 15. maja 1955, u zamku Belvedere, i njime je ponovo uspostavljena nezavisnost zemlje. Ovim ugovorom regulisani su i reparacije SSSR-u, povlačenje okupacionih sila i izgradnja Bundeshera, austrijske savezne armije, privrede, vazduhoplovstva i pravnog sistema. (Prim. prev.)

doktora Adameca je više puta morala da se potruđi da gospodina ministra razbudi, vodom iz prskalice kakva se koristi za pranje prozora. Pritom, tvrdi, bez trajnog uspeha. Ono što je tu zapravo bilo smešno, ako je nešto uopšte bilo smešno (onomad, ne danas, danas ponešto i jeste smešno), bilo je to što je Rihardu ta epizoda odmah zatim ubrojana u važne zasluge. Odjek njegovog hrkanja u ordinaciji doktora Adameca našao je put i do novina, gde je njegova neispavanost (to stanje bi, doduše, bolje opisao pojam *obeznanjenost*), dovedena u vezu s žrtvama podnesenim zbog zalaganja za otadžbinu. U jednom svečanom govoru, prilikom Rihardovog odlaska s položaja, njegovi zubi su čak upoređeni s jetrom ministra Figla, koji je taj organ upropastio tokom pregovora s Rusima. Alma veruje da je već i tada u tome bilo pomalo ironije.

– Ti zubi su obično đubre – psovao je Rihard prošle nedelje. Činilo se da je prilično ljut.

– Ama, smiri se – rekla je Alma. Pažljivo je među prstima prevrtala gornju polovinu proteze.

Bila je to još uvek ista ona proteza koja je pedesetih godina koštala kao nov moped, austrijski ručni rad potpomognut saznanjima u to doba još mlade sovjetske svemirske tehnologije. Uprkos tome, ovo čudnovato delo ne beše stvoreno za večnost, pa je Alma od sredine sedamdesetih godina preduzimala različite diskretne i manje diskretne pokušaje da Riharda nagovori da protezu zameni novim modelom. Ali on se pravio gluv. Pritom je s ovim zubima često imao problema, a na mahove je čak tvrdio i da nemaju dobar zagrižaj. Često ih je umesto u ustima nosio u džepu, povremeno bi i seo na njih, ali nažalost nikad se nije desilo ništa gore.

Kad joj se tog puta požalio, Alma se ponadala da je zubima iz epohe Državnog ugovora konačno došao kraj.

Zakazana kontrola je, međutim, dovela samo do zaključka da neravnine na koje se Rihard žali nisu ništa drugo do uzvišenja i udubljenja koja odgovaraju desnim.

– Proteza nikako nije polomljena. Ali istrošena je i loše održavana.

– Šta time hoćeš da kažeš? – pita je Rihard. U očima mu se ogleda neizrecivo čuđenje i nepoverenje, koje mu je već postalo navika, kao da usred muka i nevolja ovog sveta mora istinski da se potruži i kako bi shvatio šta to Alma smera.

– Pa, da stvarno možeš da budeš srećan. Što se mehaničke strane tiče, proteza ti je i posle skoro trideset godina još besprekorna. Bili bismo srećni da smo i sami bar upola toliko besmrtni.

– Kakva glupost. Bio bih srećan da mi je potrajala još nekoliko godina.

Alma pokušava da mu trezveno i ukratko objasni s jedne strane ono o neravninama, a s druge kako stoji stvar s različitim naslagama u svim nijansama smeđe boje, koje spređa izgledaju kao mrlje od rđe, a pozadi su se stopile u jedinstvenu masu sa zadnjim kutnjacima. U svoje reči ne unosi gađenje koje oseća, ali pokušaj da mu objasni ipak joj donosi sažaljive poglede, prezrivo odmahivanje rukom i zlurade primedbe, koji se svi svode na isto – da nije baš mnogo pametna.

To je i inače neka njegova fiks-ideja. Sve što ona kaže je naposletku smešno, ili banalno, ili preterano. Ti to uopšte ne razumeš, tako joj obično kaže. A uz to još i ono ministarsko prenemaganje i pametovanje. Uvek isto. Kao i toliko puta dosad. Na takve stvari uopšte više ne reaguje jer on svako protivljenje odbacuje uz neizbežnu, uobičajenu tvrdnju da ona (Alma) pati od manije gonjenja. Šta je briga. Ne вреди. Čovek se s vremenom uživi u takvu ulogu. Zadovoljava

se time da sama sebi objasni da Rihardov stav predstavlja osobenost muškaraca rođenih još pre Prvog svetskog rata, ne samo njihovu, ali njihovu pogotovo. Ima veze i s onim što su te muškarce kao dečake učili u takozvanim dobrim kućama i u školi: da žene treba da vode domaćinstvo, da tu i tamo odrade svoje i u krevetu (ali ne prečesto, i samo na brzaka) i da za rađanje i podizanje dece nije potrebna inteligencija jer neophodnu dozu mozga u kuću unosi povremeno prisustvo glave porodice. Ili se to pak odigrava pukim prenosom misli, pošto muškarac s decom i tako ne razgovara. Ali kad je reč o donošenju odluka, finansijama i tehničkim stvarima, žena treba da drži jezik za zubima, jeste. Da zaveže. Da je to prečesto radila, i time mnogo pogrešila, Alma je primetila tek kad je bilo prekasno. Prvi put 1938, ubrzo nakon Anšlusa*, kad je Rihard prodavnicu rublja njene majke ustupio jednom trgovačkom lancu, iz razloga koje joj nikad nije sasvim objasnio, a ime Arthofer izbrisao iz trgovačkog registra, mada je u to vreme bilo na raspolaganju mnogo jevrejskih radnji koje su mogle da se preuzmu i počela je gužva i nadmetanje za one na boljim mestima. Alma Rihardu nije baš stvarno poverovala da je to bilo zato što nije hteo da se priključi novim gospodarima, a ni industrijskim proizvođačima čarapa Nemačkog rajha. Možda je imao i drugih razloga, ali nikad nije uspela da ih dozna. Šta li se samo tu krilo? Neki tajanstven izraz svojeglavosti, koja se s vremenskim odlaganjem od gotovo deset godina bar Rihardu isplatila? Kasno, ali isplatila se. Rihard nikad u svojoj karijeri nije morao da polaže račune za ono što je radio pre 1945. Samo su Almini interesi zanemareni, mada joj je prodaju prodavnice rublja delimično nadoknadio gotovo

---

* Pripajanje Austrije Nemačkom rajhu. (Prim. prev.)

istovremenom kupovinom pčelinjaka doktora Levija. Bila je to nova zanimacija za suprugu, ne preterano zahtevna, a uz to još i u sopstvenom vrtu.

Ta proteza je polomljena, šteta je to, nema od nje više ništa – kaže Rihard s važnim izrazom lica.

– Nije. Ali što se mene tiče, slobodno možeš da je poklo- niš u dobrotvorne svrhe.

– Samo mi je još falilo da mi se i ti rugaš. Vrati mi je. Sam ću se pobrinuti za nju.

– A što mi se uopšte obraćaš, ako te moje mišljenje ne zanima?

– Zato što mi, kako stvari trenutno stoje, ne trebaju pametni saveti, nego zakazivanje odlaska kod zubara.

– Zubar će ti sigurno reći isto što i ja. Proteza nigde nije pukla. Pokaži mi, gde ti je pukla?

– Sva je popucala.

Rihard pruža k njoj ruku s otvorenim dlanom, dok drugu sve vreme drži ispred upalih usta.

– Vrati mi je, ti se u to uopšte ne razumeš.

Alma je čudnovato dirnuta što vidi Riharda da tako stoji i izražava iskrenu sumnju da će mu upravo žena pomoći da reši svoje probleme. Pošto se on tako neljubazno i grubo ponaša, ni ona nema mnogo razloga da bude prijatnija. Neka se, moliću lepo, malo sabere, tako mu kaže. U isto vreme se, međutim, priseća koliko je jadan i da svet oko sebe nikada više neće videti onako kako ga ona vidi. Vreme shvatanja i razumevanja za njega je prošlo, smenila ga je nesigurnost, i gnev zbog te nesigurnosti, što im oboma još teže pada. Alma je često imala prilike da vidi kako Rihard u situacijama kad mora da pokaže slabost, ili bar nije u stanju da bude nadmoćan, iznutra brzo počinje da se ljuti. Prve dopisnice koje je Peter slao Ingrid bile su napisane Morzeovom azbukom,

crticama i tačkicama koje su podsećale na arapski, tačka-crta-tačka, tačka-tačka, crta-tačka-tačka, crta-tačka-crta, crta-crta-tačka. Nije tu moglo nešto mnogo da piše, osim puno pozdrava iz Štatigajznam, i vreme je ovde štatigajznam, ali izgledalo je zabavnije nego samo puno pozdrava iz Štatigajznam i vreme je ovde štatigajznam.

(I to u zemlji u kojoj su dopisnice s najviše pet reči decenijama nagrađivane popustom za cenu isporuke, kao da su same reči opterećivale poštara, i kao da je državi bilo u interesu da ima građane spremne da se radi uštede od dva šilinga odreknu saopštenja dužih od *Mama, dobro sam, a vi.*)

Ko zna šta je Rihard pomislio kad je video te zagonetne znake: neko ko ima takvu ideju sigurno će doći i na druge ideje. Može da se pretpostavi. Tajne. Sumnjiva zadovoljstva. Šta bi takav čovek uopšte mogao hteti? Još i pre nego što su imali prilike da ga lično upoznaju, Peter se u Rihardovim očima potpuno srozao. Ingrid, koja je bila potpuno očeva ćerka, takođe nije bila spremna ni na kakav kompromis. Sve ostalo se samo nadovezalo na to.

Alma pruža ruku i vraća Rihardu protezu. Dok je on s nekom sirovom mešavinom sumnjičavosti i pohlepe gura nazad u usta, tako da škljocne, ona mirno odmahuje:

– Ma, dobro. Pozvaću doktora Vencela.

Ne kaže više ništa i gleda Riharda još tren, bez ljutnje, vrlo temeljno perući ruke malim komadom domaćeg sapuna s mirisom limuna. Misli o žutim lotosima koji plivaju u čaši za držanje proteza kao o maloj ideji za neki od onih romana kakve obično čita oko Uskrsa; baš zgodno, stvarno zgodno. Tamo je neka čaša s veštačkim zubima bila sva obrasla vodenim biljem. Ali Alma je još dok je to čitala pomišljala na Riharda, a i sad, dok pere ruke, na tren pred sobom vidi duge sluzave alge, školjke u grozdovima i riblji izmet koji

se polako taloži. Odmahuje glavom, onako, za sebe. Brrr! Uz sve razumevanje. Posle kraćeg razmišljanja, međutim, zaključuje da joj se ipak može oprostiti, s jedne strane zato što Rihard nema pojma da i veštačke zube treba prati, a s druge zato što se nakon ovakvih razgovora i sama uvek oseća kao da je uganula mozak.

– Dakle, mogu da računam da ćeš mi zakazati? – pita Rihard.

Alma klima glavom. Polako briše ruke krpom za sudove, a pre nego što se ponovo prihvati spremanja ručka, još neko vreme gleda za Rihardom. On izlazi iz kuhinje, vukući noge klecavih kolena. Čini joj se da je zadovoljan ishodom rasprave i da odatle izvlači neku zadovoljštinu. Pritom mu je umesto zubarevog imena rekla ime porodičnog lekara, ali to mu izgleda ne smeta.

Narednog dana Rihard je oko pola deset još u krevetu. Alma kuca na vrata i podseća ga da ima zakazano kod lekara, na šta joj on odgovara da mu lekari uopšte nisu dragi jer će mu samo potvrditi da je za staro gvožđe. Na Almino insistiranje, odgovara da hoće da ostane u krevetu jer se ne oseća baš najbolje. Ne opisuje detaljnije kako mu to nije dobro, a ne može ni da ga navede da joj otvori vrata.

Nije prvi put da Rihard odlaže planove zbog iznenadnog napada bezvoljnosti, uz problematične izgovore. Ali pošto se već nekoliko godina stalno zaključava, Alma je počela da se boji. Pomišlja da je možda ozbiljno bolestan, a neće da prizna jer je bolest za čoveka kao što je on sramota koja se teško podnosi i može se uporediti s namernim uništavanjem tuđe imovine. Zaključuje i da mu je ton glasa iznenađujuće malo gundav. To joj izgleda kao još jedan loš znak. Stoga je sasvim u redu što je pozvala doktora Vencela i zamolila ga da dođe.

Doktor Vencel stiže nakon dvadeset minuta, snažno kuca na Rihardova vrata, a zatim, posle dobro proračunate pauze, glasno navodi svoje ime i profesiju, što na Riharda nesumnjivo ostavlja utisak. Spremno otvara i uvežbanim, službenim tonom kaže:

– Mnogo vam hvala što ste došli.

Na sebi ima razdrljen kućni ogrtač i deluje iscrpljeno. Na pidžami se vide velike mrlje od znoja, kao da je spavanje i sedenje u sobi za njega naporan posao. Almi je bolno da ga vidi takvog, tako mršavog i iscrpljenog. Stvarno deluje propalo. Stvarno jadno. Zbog toga, a i da bi mu malo olakšala, ona se povlači na donji sprat.

Doktor Vencel ostaje kod Riharda prilično dugo. Razgovor traje dobrih petnaest minuta, a Alma za to vreme krpi svoj kišni ogrtač, na kome joj se oparao šav na levom rukavu. Pošto je sišao, doktor Vencel joj priča da je iz razgovora mogao da zaključi pre svega jedno, a to je da Rihard razbija glavu kako da dođe do novca. On više ne zna da samo treba da ode u banku i da sa svog računa podigne koliko mu treba.

Doktor Vencel joj kaže:

– Žalosno vam je to. U jednom trenutku čoveka prosto napusti snaga. Ministar u penziji, da ne poverujete.

– Zbogom mi ostaj, štono bi reklo *Sedam Švaba*,* zdravo i doviđenja.

Recimo, kad je odlazio na službena putovanja: do viđenja, Riharde. Do viđenja, Alma, pa pa.

Doktor Vencel objašnjava da Rihard verovatno veoma dobro zna u kojoj meri je trenutno mentalno priteran uza zid (Rihardove sopstvene reči). Rihard se nalazi u nekoj vrsti sive zone između trenutnog stanja, koje sasvim razumljivo

---

* *Sedam Švaba* je nemačka narodna bajka iz zbirke braće Grim. (Prim. prev.)